

УДК 378.1 (477.7)

С.В. САПОЖНИКОВ,
*доктор педагогічних наук,
доцент, професор кафедри педагогіки та психології
Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ВІРМЕНСЬКОЇ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У статті визначено основні особливості системи підготовки педагогічних кадрів у Республіці Вірменія, які є характерними для усіх дванадцяти країн – членів Організації чорноморського економічного співробітництва (Азербайджану, Албанії, Болгарії, Вірменії, Греції, Грузії, Молдови, Росії, Румунії, Сербії, Туреччини та України). На підставі аналізу наукових досліджень висвітлюються основні напрями реформ у системі вищої педагогічної освіти та виявляються основні тенденції розвитку цієї системи.

Ключові слова: Чорноморський регіон, педагогічна освіта, особливості системи підготовки педагогічних кадрів, освітні реформи.

Актуальність проблеми. Сучасний етап розвитку педагогічної освіти в країнах Чорноморського регіону характеризується оновленням всіх структур її національних систем, модернізуються зміст і методи підготовки вчителів, розвиваються нові форми і зв'язки між професійною підготовкою вчителя і школою. Загальний напрям усіх змін у системі вищої освіти нашої країни обумовлений розпочатим об'єднанням з державами Чорноморського економічного регіону і країнами Європейського Союзу. На початку XXI ст. уряди одинадцяти країн – Румунії, Болгарії, Туреччини, Грузії, Росії, України (прибережні країни) і Молдови, Албанії, Греції, Азербайджану, Вірменії домовилися про Чорноморське економічне співробітництво (BSEC), у якому функціонує Парламентська асамблея Чорноморського економічного співробітництва (PABSEC). Обидві регіональні організації у своїх статутних документах орієнтуються на європейські освітні процеси і прагнуть співпраці у галузі вищої освіти. Усі країни регіону приєдналися до ООН і її спеціалізованих органів, а також до Організації з безпеки і співробітництва в Європі (OSCE). Сьогодні у системах вищої освіти країн Чорноморського регіону навчається близько 5 мільйонів студентів і працює близько 400 тисяч викладачів. У 1997 році з метою розвитку співробітництва та ефективної взаємодії в освітній, науковій та культурній сферах університетів та інших організацій держав – учасниць Організації чорноморського економічного співтовариства була заснована Мережа університетів Чорноморського регіону (BSUN).

Сьогодні між країнами – членами Парламентської асамблеї Чорноморського економічного співтовариства (PABSEC) діють двосторонні урядові угоди та протоколи про співробітництво у галузі освіти. Туреччина підписала договори про співробітництво у галузі культури і освіти з Албанією, Азербайджаном, Румунією та Росією. Україна має домовленість про співробітництво у галузі освіти з Румунією та Молдовою. Міністерство освіти Азербайджанської Республіки уклало договори про співробітництво з відповідними міністерствами Туреччини, Росії та Молдови. Грецька Республіка у галузі освіти співпрацює з Азербайджаном, Албанією, Вірменією, Болгарією, Грузією, Румунією, Росією, Туреччиною та Україною.

Аналіз останніх досліджень. Наукове дослідження вищезазначених процесів є актуальним завданням у світлі перспектив інтеграції України до загальноєвропейського освітнього простору. Теорія і практика зарубіжного освітнього процесу стали предметом наукового пошуку провідних українських науковців (Н. Абашкіної, Г. Алексевич, О. Олексюка, Г. Єгорова, О. Ковязіної, Л. Латун, Б. Мельниченка, Є. Москаленко, О. Овчарук, О. Рибак, Г. Степенко, І. Тараненко, І. Фольварочного, О. Глузмана, Л. Пуховської, Т. Панського, В. Вдовенко, В. Семілетко, Г. Воронки, Т. Осадчої, Т. Кошманової та ін.). Проблеми історії, філософії і теорії вищої педагогічної освіти в Україні і за кордоном висвітлено у працях С. Гончаренко, І. Зязюна, Н. Ладижець, В. Лугового, В. Майбороди, Н. Ничкало, Ф. Паначіна, З. Равкіна, Ш. Чанбарісова, В. Шадрікова, І. Яковлева, М. Ярмаченка, Б. Вульфсона, С. Головка, В. Кеміня, Н. Лізунової, З. Малькової, І. Марцінковського, М. Нікандрова, Л. Пуховської, Т. Яркіної, Т. Кошманової, Т. Кристопчук та ін.

Так, проблема підготовки педагогічних кадрів у країнах Чорноморського регіону в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. тривалий час залишалися поза увагою провідних учених, що і обумовило наш науковий інтерес. **Метою статті** є визначення характерних особливостей вищої педагогічної освіти в Республіці Вірменія та висвітлення основних напрямів реформ у системі освіти та виявлення основних тенденцій розвитку системи вищої педагогічної освіти цієї країни.

Згідно з метою було поставлено такі **завдання**: 1) визначити *основні* характерні особливості вищої педагогічної освіти в Республіці Вірменія; 2) висвітлити основні напрями реформи системи вищої педагогічної освіти та виявити основні тенденції розвитку цієї системи.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Системний підхід як головний напрям дослідження вищої освіти в країнах Чорноморського економічного співробітництва дозволив нам визначити такі *особливості цієї системи*: специфіка систем управління вищими педагогічними навчальними закладами; провідні вищі навчальні заклади, що здійснюють підготовку педагогів та їх структурні підрозділи; певні типи вищих та вищих педагогічних навчальних закладів, структурні підрозділи вишів, які здійснюють підготовку педагогів; основні напрями і документи освітніх реформ; *особливості* багаторівневої системи вищої педагогічної освіти; типи відбору абітурієнтів та основні вимоги до прийому до вишів; зміст, структура та функції вищої педагогічної освіти у зазначених країнах, організація навчального процесу та післядипломного підвищення кваліфікації викладачів; найважливіші *тенденції* розвитку вищої педагогічної освіти в країнах Чорноморського регіону [1, с. 89].

Сьогодні підготовку професійних кадрів у Республіці Вірменія здійснюють 23 державних вищих навчальних заклади, де навчається переважна більшість студентів. Сучасну систему вищої педагогічної освіти сьогодні (табл. 1) утворюють 9 вищих навчальних закладів, а саме: Вірменський державний педагогічний університет імені Хачатура Абовяна (Єреван), Ванадзорський державний педагогічний інститут ім. Ованнеса Туманяна (Ванадзор), Державний педагогічний інститут ім. Мікаела Налбандяна (Гюмри), Європейська регіональна академія освіти (Єреван), Вірменсько-російський міжнародний університет «Мхітар Гош» (Єреван), Гаварський державний університет (Гавар), Єреванський університет ім. Грач'я Ачаряна (Єреван), Вірменський державний інститут фізичної культури (м. Єреван) та Горіський державний університет (Горіс).

Таблиця 1

Вищі навчальні заклади, які здійснюють підготовку педагогічних кадрів у Вірменії

№ з/п	Назва вищого навчального закладу	Рік заснування	Контингент студентів, чол.	Факультети
1	Вірменський державний педагогічний університет імені Хачатура Абовяна (м. Єреван)	1922	12571	Філологічний, математики, інформатики, історії і правознавства, біології, хімії та географії, психології та соціальної педагогіки, фізико-технічний, художній, культури, іноземних мов, початкової освіти, спеціальної освіти

Закінчення табл. 1

№ з/п	Назва вищого навчального закладу	Рік заснування	Контингент студентів, чол.	Факультети
2	Ванадзорський державний педагогічний інститут ім. Ованнеса Туманяна (м. Ванадзор)	1969	4149	Фізико-математичний, хіміко-біологічний, філологічний, педагогіки, історико-географічний
3	Державний педагогічний інститут ім. Мікаела Налбандяна (м. Гюмри)	1934	2500	Фізико-математичний, історико-філологічний, іноземних мов, педагогічний, природничо-географічний, початкової військової підготовки та фізичної культури
4	Європейська регіональна академія освіти (м. Єреван)	2002	1015	Інформаційних технологій, економічний, юридичний, туризму, іноземних мов, факультет охорони здоров'я
5	Вірменсько-російський міжнародний університет «Мхітар Гош» (м. Єреван)	1995	800	Медичний інститут, юридичний, іноземних мов і літератури, педагогічний, фінансів
6	Гаварський державний університет (м. Гавар)	1993	3000	Філології, природничих наук, гуманітарних наук, економічний, управління
7	Єреванський університет ім. Грач'я Ачаряна (м. Єреван)	1991	3000	Міжнародних відносин, міжнародної економіки, журналістики, іноземних мов, юридичний, історичний, психології і дошкільної педагогіки, педагогіки і методики початкової освіти
8	Вірменський державний інститут фізичної культури (м. Єреван)	1945	2871	Спортивно-оздоровчий, спортивної педагогіки
9	Горський державний університет (м. Горіс)	1984	2300	Математичний, хімічний, біохімічний, електронної техніки, історичний, сучасних мов та літератури, педагогіки та освіти

У Вірменії функціонує централізована система управління освітою. Міністерство освіти і науки Вірменії розробляє державну програму розвитку вищої педагогічної освіти, державні освітні стандарти та здійснює контроль за їх дотриманням; забезпечує розробку та видання освітніх програм, навчальних планів, підручників, проводить ліцензування й акредитацію навчальних закладів, розробляє законопроекти, які стосуються державних навчальних закладів; затверджує кваліфікаційні розряди педагогів і керівників освітніх закладів; формує перелік навчальних спеціальностей; затверджує правила прийому до державних та недержавних середніх і вищих навчальних закладів, здійснюючи контроль за їх дотриманням; затверджує присуджені вченими радами наукові ступені та звання, назви акредитованих вишів; розробляє форми випускних документів за всіма ступенями освіти; встановлює порядок визначення еквівалентності освітніх документів та їх взаємовизнання в інших державах; забезпечує формування, виконання та подальший контроль державних програм розвитку державних навчальних закладів; дає згоду на призначення та звільнення керівників управлінь освіти у муніципалітетах та громадах.

Реформування системи вищої освіти Вірменії відбувається відповідно до Державної програми розвитку освіти на 2001–2005 рр. (2001), Національного проекту розвитку освіти на 2001–2005 рр. (2001), Указу Уряду щодо схвалення принципів Болонського процесу у сфері вищої освіти Республіки Вірменія та аспірантської професійної освіти (2006), Державної програми розвитку освіти на 2011–2015 рр. (2011) у таких напрямках: *поліпшення стану фінансування вищої освіти в країні; забезпечення педагогічними та науково-педагогічними кадрами; раціоналізація системи освіти; інтегрування у міжнародне освітнє товари-*

ство; прямий розвиток системи освіти заради знань; розвиток єдиної системи контролю та оцінки знань відповідно до європейських стандартів; покращання процесів підготовки та перепідготовки вчителів, особливо у сільських районах.

Реформи у сфері вищої освіти у країнах Чорноморського регіону впливають на всі основні сфери системи вищої педагогічної освіти: її масштаби, функції, формування контингенту студентів, зміст навчальної підготовки фахівців, форми і методи навчання, організацію навчально-виховного процесу, проведення наукових досліджень, підвищення кваліфікації випускників. У процесі реформування вищої школи в країнах регіону особливо яскраво проявилася тенденція до створення варіативних багаторівневих систем неперервної педагогічної освіти, що зумовлене потребами дошкільної, початкової, неповної та повної середньої освіти у кваліфікованих викладачах різноманітних спеціальностей, спеціалізацій і профілів.

У Вірменії чотирирічне навчання за більшістю спеціальностей в країні завершується отриманням ступеня бакалавра, який є кваліфікаційним ступенем вищої професійної освіти, що підтверджується відповідним документом про освіту – *Bakalavri Diploma*. За результатами атестації за п'ятирічною програмою вищої професійної освіти випускника присуджується кваліфікаційний ступінь вищої професійної освіти „дипломований спеціаліст“.

Особи, які мають диплом бакалавра або спеціаліста можуть вступити на дворічні програми вищої професійної освіти до магістратури вищих навчальних закладів. Успішне завершення такої програми підтверджується отриманням диплома *Magistrosi Diploma*, що свідчить про присудження ступеня магістра – кваліфікаційного ступеня вищої професійної освіти. Докторські програми реалізуються в аспірантурі, метою яких є підготовка науково-педагогічних кадрів. Кваліфікаційний ступінь дослідника присуджується особам, які мають ступінь магістра або дипломованого спеціаліста за результатами атестації в аспірантурі за трирічною післявузівською професійною освітньою програмою. Тривалість докторських програм від 2 до 3 років. Після захисту дисертації випускнику присуджується ступінь кандидата наук (*Gitoutunneri teknatsu*), а при завершенні програми без захисту дисертації випускник отримує звання інженер-дослідник (*Engineer-investigator*). Докторантура є найвищим рівнем академічної кар'єри, шляхом для отримання звання «доктор наук» (*Gitoutunneri Doctor*).

Конкурсний прийом абітурієнтів є характерним для Вірменії. Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки Республіки Вірменія організація та контроль вступних іспитів здійснюється республіканською приймальною комісією. Для участі у вступних іспитах абітурієнт, зазначає за власним вибором та у бажаній послідовності спеціальності (відповідно до безкоштовної та контрактної форми навчання), заповнює єдину заявку. Абітурієнту заборонено подавати більш ніж одну заявку. При наявності у базі обчислювального центру більше однієї заявки від однієї особи, цей абітурієнт втрачає право участі у вступних іспитах. Вступні іспити оцінюються за 20-бальною шкалою. Позитивним результатом вважаються 8 балів та вище. У випадку, якщо оцінка варіюється у межах 7,5, вона округлюється до 8 балів на користь абітурієнта (наприклад, 7,5 балів прирівнюється до 8). Бали вище 8 оцінюються зі збереженням десятинної частини, відповідно до критеріїв, затверджених екзаменаційною комісією з певного предмета. Оцінка усного екзамену повідомляється абітурієнту в день іспиту, а оцінка письмового екзамену – наступного дня після екзамену, не пізніше 16:00. Абітурієнт має право подати апеляцію на оцінку усного екзамену голові предметної екзаменаційної комісії, не залишаючи екзаменаційної кімнати. Апеляція на оцінку письмового екзамену повинна подавати протягом 24 годин після оголошення оцінки. Приймальний конкурс здійснюється з урахуванням пріоритету першої заявки. Для абітурієнтів, що не пройшли за конкурсом першої заявки, проводиться конкурс для навчання за кошти та безкоштовно, відповідно до послідовності спеціальностей, вказаних у заявці. За кожний екзамен абітурієнт сплачує 1500 драмів – за організацію та проведення іспитів. Сплачена сума не повертається, незалежно від участі в екзаменах та їх результатів. Графік екзаменів не залежить від дати подання документів.

Висновки. У період розбудови системи вищої освіти в Україні особливе значення має досвід професійно-педагогічної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах зарубіжних країн. Проведений аналіз вищої освіти за кордоном свідчить про недостатню її вивче-

ність. Особливо це стосується країн, які є близькими Україні з точки зору історії, традицій, теоретичних і практичних засад, форм та методів навчання студентів.

Досвід функціонування систем вищої та вищої педагогічної освіти у Республіці Вірменія становить вагомий науково-практичний інтерес, оскільки в системі вищої освіти України йде напружений пошук нових, креативних рішень щодо проблем індивідуалізації та диференціації підготовки фахівців, форм, методів, засобів і технологій професійно-педагогічної підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Сьогодні на процес формування національних систем освіти різних країн світу безпосередньо впливають наявні міжнародні тенденції, виявити які можливо завдяки ґрунтовному системному дослідженню вищої педагогічної освіти в зазначених країнах.

Список використаних джерел

1. Сапожников С.В. Тенденції розвитку вищої педагогічної освіти в країнах Чорноморського регіону: дис. д-ра пед. наук: 13.00.04 / Сапожников Станіслав Володимирович. – Ялта, 2014. – 630 с.
2. Страны мира. Современный справочник. – М.: ООО «Дом Славянской книги», 2007. – 607с.

References

1. Sapozhnikov, S.V. (2014). *Tendentsii rosvytku vyshchoi pedagogichnoi osvity v krainakh Chernomorskogo regiona*. [Trends in education degree in the Black Sea region] Doctoral Thesis in Pedagogy: 13.00.04. Yalta. 630 p. (In Ukrainian).
2. *Strany mira. Sovremennyyi spravochnik* [The countries of the world. Modern reference]. Moscow, ООО "Dom slavyanskoj knigi" Publ. 2007. 607 p. (In Russian).

В статье определены основные особенности системы подготовки педагогических кадров в Республике Армения, которые являются характерными для всех двенадцати стран – членов Организации черноморского экономического сотрудничества (Азербайджана, Албании, Армении, Болгарии, Греции, Грузии, Молдовы, России, Румынии, Сербии, Турции и Украины). На основе анализа научных исследований освещаются основные направления реформ в системе высшего педагогического образования и выявляются основные тенденции развития этой системы.

Ключевые слова: Черноморский регион, педагогическое образование, особенности системы подготовки педагогических кадров, образовательные реформы.

The article defines the main features of the system of pedagogical staff training in the republic of Armenia, which are particular to all twelve member countries of the Black Sea Economic Cooperation (Azerbaijan, Albania, Armenia, Bulgaria, Greece, Georgia, Moldova, Russia, Romania, Serbia, Turkey, and Ukraine). Due to the systemic approach as the main research direction of higher education in the countries of the Black Sea Economic Cooperation we can identify the following features of the system: peculiarities of control systems in management of higher pedagogical educational establishments; features of the control system in higher pedagogical educational establishments; leading universities that train teachers and their structural divisions; certain types of universities and higher educational establishments, structural divisions of universities that train teachers; main directions and documents of educational reforms; features of the multi-level higher pedagogical education system; the basic requirements for admission to universities; the content, the structure, and functions of the higher pedagogical education in countries mentioned above, the process of organizing educational process and postgraduate training of teachers; the most important tendencies of the development of higher pedagogical education in the countries of the Black Sea region.

On the basis of the scientific research analysis we can highlight the main directions of reforms in the system of higher pedagogical education as well as the main tendencies of the system which directly influence the development of national education systems around the world today. Moreover, identifying such tendencies becomes possible due to the thorough systematic research of higher pedagogical education in the countries of the Black Sea region.

Key words: the Black Sea region, pedagogical education, special features of the system of pedagogical staff training, educational reform.

Одержано 5.12.2015.